

KORKEIMMAN HALLINTO-OIKEUDEN PÄÄTÖS

Antopäivä 1 (23)
18.9.2020
Taltionumero
3697
Diaarinumero
3192/3/19
Vuosikirja

Asia Kirkollisiaasiaa koskeva valituslupahakemus ja valitus

Muutoksenhakija Oulun hiippakunnan tuomiokapituli

Päätös, jota valituslupahakemus ja valitus koskevat

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus 13.6.2019 nro 19/0272/2

Asian aikaisempi käsittely

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli oli 3.10.2017 päättänyt antaa pastori Árpád Kovácsille kirjallisen varoituksen, koska Kovácsin oli katsottu toimineen kirkkolain 5 luvun 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta.

Päätöksen perustelujen mukaan Kovács oli toimittanut samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon vihkimisen Oulussa 5.8.2017. Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on avioliittolain mukaisesti oikeus päättää kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot. Kirkon nykyisten säännösten ja avioliittokäsityksen mukaan samaa sukupuolta olevien kirkollinen vihkiminen ei ole mahdollista. Tuomiokapitulin toimivaltaan ei kuulu kirkon avioliittokäsityksen määrittäminen, vaan se kuuluu kirkolliskokoukselle. Kovács on ollut tietoinen kirkon avioliittokäsityksestä ja ohjeistuksesta, jonka mukaan pappi ei tule vihkiä samaa sukupuolta olevaa paria.

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli oli päätöksellään 21.11.2017 hylännyt Árpád Kovácsin oikaisuvaatimuksen.

Päätöksen perustelujen mukaan piispainkokous on avioliittolain muutoksen johdosta antamassaan selonteossa muun ohella todennut, että pappi ei voi voimassa olevan kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan perusteella toimittaa avioliittoon vihkimistä, minkä asian piispa Samuel Salmi on myös kirjeessään papistolle tuonut esiin.

Árpád Kovács on valittanut tuomiokapitulिन päätöksestä Pohjois-Suomen hallinto-oikeuteen. Hän on vaatinut, että päätös kumotaan ja asia palautetaan tuomiokapitulille uudelleen ratkaistavaksi. Toissijaisesti hän on vaatinut, että kirjallinen varoitus poistetaan. Lisäksi hän on vaatinut, että tuomiokapituli velvoitetaan korvaamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa.

Vaatimustensa tueksi hän on esittänyt muun ohella seuraavaa:

Tuomiokapituli on ollut esteellinen käsittelemään oikaisuvaatimuksen samassa kokoonpanossa, jossa se on päättänyt varoituksen antamisesta. Ratkaisun tehneiden jäsenten asema vertautuu tuomarín esteellisyyteen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 13 luvussa säädetään. Asian käsitellyt toimitielin ei voi toimia myös muutoksenhakuelimenä. Päätöksen tekemiseen osallistuneilla henkilöillä on selkeä ja julkilausuttu ennakoasenne käsillä olevaan asiaan, eivätkä he ole voineet ottaa siihen kantaa objektiivisesti.

Avioliitolain 1.3.2017 voimaan tulleen muutoksen myötä oikeustila on ollut epäselvä sen suhteen, miten kirkollista vihkimistä samaa sukupuolta olevien puolisoiden osalta tulee tulkita. Kirkkojärjestyksessä ei mainita mitään avioliittoon vihittävien sukupuolesta. Kirkko ei ole tehnyt päätöstä rajoittaa vihkimistä vain eri sukupuolta oleviin pareihin. Piispojén ohjeen voidaan katsoa olevan sekä vastoin kirkon järjestystä että vallitsevaa käytäntöä vihkiä kaikki rippikoulun käyneet kirkon jäsenet. Piispojén ohjeistusta ei myöskään voida katsoa riittäväksi näin merkittävän muutoksen tekemiseen, vaan asiasta tulisi olla kirkolliskokouksen ratkaisu. Tämän vuoksi samaa sukupuolta olevan parin vihkimiseen pappiin ei voida kohdistaa minkäänlaisia oikeudellisia seuraamuksia.

Avioliittoon vihkiminen on virkatoimi, jonka osalta pappi on julkista valtaa käyttävä virkamies. Asiassa ei ole kyse virkatehtävästä kieltäytymisestä, vaan virkavelvollisuuden aktiivisesta hoitamisesta. Yksittäisen papin oikeus suorittaa kirkollinen vihkiminen ei puutu uskonnonvapauden mukaiseen kirkon oikeuteen päättää omista uskonnollisista menoisista. Kysymys on velvollisuudesta tai oikeudesta toimittaa vihkiminen, jonka avioliittolain muutos mahdollistaa.

Kirkkolaki ei rajoita vihkimistä eri sukupuolta oleviin pareihin. Nykyisen kirkkojärjestyksen voidaan katsoa mahdollistavan avioliittoon vihkimiset riippumatta vihittävien sukupuolesta. Jos kirkkoon kuuluvan rippikoulun käyneen pariskunnan kirkollinen vihkiminen haluttaisiin estää samaa sukupuolta olevan parin kohdalla, olisi asiasta säädettävä kirkko-laissa tai kirkkojärjestyksessä. Evankelis-luterilaisen kirkon järjestysmuoto perustuu lakiin. Kun kirkkolaisissa tai kirkkojärjestyksessä ei ole

kielletty samaa sukupuolta olevien pariin vihkimistä, on yksittäisellä pappilla oikeus ja jopa velvollisuus vihkiä ne pariskunnat, jotka pyytävät vihkimistä.

Asiassa on kysymys myös siitä, onko piispojen antama ohjeistus lainmukainen ja voiko virkamies sitä soveltaa. Piispojen ohjeistusta ei yhden tulkinnan mukaan saa edes noudattaa, sillä sen voidaan katsoa olevan kirkkojärjestyksen ja perustuslain vastainen. Jos kirkko haluaisi, ettei vihkimisiä toimitettaisi, tämä edellyttäisi kirkolliskokouksen erillistä päätöstä asiasta.

Valituksenalaisen päätöksen mukaan vihkimisen suorittanut pappi on toiminut vastoin kirkon avioliittokäsitystä. Edellä todettu käsitys on virheellinen jo pelkästään siksi, että kirkon auktoritatiiviset toimielimet eivät ole ottaneet asiaan kantaa sen jälkeen, kun samaa sukupuolta olevien pariin avioliitot mahdollistanut avioliittolain muutos on tullut voimaan. Kirkon teologisista linjauksista päättäminen, avioliittokäsityksen määrittäminen tai sen tulkinta eivät kuulu tuomiokapitulin toimivaltaan, vaan ne kuuluvat kirkkolain 20 luvun 7 §:n mukaisesti kirkolliskokoukselle.

Se seikka, ettei kirkon sisällä valmistauduttu millään tavalla avioliittolain muutokseen eikä ohjeistettu työntekijöitä selkeästi eikä siten kannettu työnantajalle kuuluvaa vastuuta, johti vallitsevaan epäselvään tilaan. Mikäli ohjeita ei anneta, on virkamiehellä silti päätöksentekopakko siinä tilanteessa, kun häntä virantoimitukseen pyydetään. Yksittäistä pappia ei tule rangaista siitä, että kirkko laiminlöi toimimisen ajoissa. Tämä puoltaa varoituksen poistamista. Tuomiokapitulin olisi tullut päätyä asiassa lievempään seuraamukseen ja antaa Kovácsille korkeintaan huomautus.

Hallinto-oikeuden ratkaisu

Hallinto-oikeus on valituksenalaisella päätöksellään kumonnut Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin päätökset ja velvoittanut tuomiokapitulin korvaamaan Árpád Kovácsin oikeudenkäyntikulut 5 456,00 eurolla.

Hallinto-oikeus on perustellut päätöstään seuraavasti:

Esteellisyys

Kirkkolain 7 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan, jollei 25 luvun 5 §:n 1 momentista muuta johdu, muiden kuin 1 momentissa tarkoitettujen luottamushenkilöiden sekä seurakunnan viranhaltijoiden esteellisyydestä on voimassa, mitä hallintolaissa siitä säädetään.

Hallintolain 27 §:n 1 momentin mukaan virkamies ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän on esteellinen. Pykälän 2 momentin mukaan mitä virkamiehen esteellisyydestä säädetään, koskee myös monijäsenen toimielimen jäsentä ja muuta asian käsittelyyn osallistuvaa sekä tarkastuksen suorittavaa tarkastajaa.

Hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdan mukaan virkamies on esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta kuin lainkohdan 1–6 kohdassa mainitusta erityisestä syystä vaarantuu.

Hallinto-oikeus toteaa, että oikaisuvaatimuksen käsitteleminen tuomiokapitulissa on ollut hallintomenettelyä, johon ei sovelleta oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Hallintolaissa ei ole säännöstä siitä, että viranhaltijat olisivat esteellisiä osallistumaan oikaisuvaatimuksen käsittelyyn asiassa, jossa samat viranhaltijat ovat tehneet myös oikaisuvaatimuksen kohteena olevan päätöksen. Kirkollishallinnossa ei siten tunneta niin sanottua toisen asteen jääviyttä. Esteellisyyttä on tältä osin arvioitava hallintolain 28 §:n 1 momentin 7 kohdan perusteella. Asiassa ei ole tullut ilmi sellaisia seikkoja, joiden nojalla tuomiokapitulin jäsenten voitaisiin katsoa olleen mainitussa lainkohdassa tarkoitettulla tavalla esteellisiä käsittelemään Kovácsin varoitusta koskevaa oikaisuvaatimusta.

Tuomiokapitulin valituksenalainen päätös ei siten ole syntynyt virheellisessä järjestyksessä väitetyin esteellisyyden vuoksi.

Päätöksen lainmukaisuus

Sovelletut oikeusohjeet ja lain esityöt

Avioliittolain 1.3.2017 voimaan tulleen 1 §:n 1 momentin mukaan kaksi henkilöä, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet. Pykälän 2 momentin mukaan avioliitto solmitaan vihkimisellä.

Avioliittolain, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain ja transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamista koskevan kansalaisaloitteen (KAA 3/2013 vp) yleisperustelujen mukaan evankelis-luterilaisella kirkolla ja muilla uskonnollisilla yhdyskunnilla olisi oikeus asettaa uskonnosta johtuvia lisäedellytyksiä avioliittoon vihkimiselle myös jatkossa. Uskonnollinen yhdyskunta voisi esimerkiksi päättää, että se vihkii avioliittoon vain eri sukupuolta olevia pareja.

Edellä mainittua kansalaisaloitetta koskevassa lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 14/2014 vp) on muun ohella todettu, että kansalaisaloitteen mukaan esityksellä ei puututa uskonnollisten yhdyskuntien avioliit-

tolain 16 §:ssä säädettyyn oikeuteen määrätä kirkollisen vihkimisen ehdoista ja muodosta. Kaikilla uskonnollisilla yhdyskunnilla olisi siten jatkossakin itsenäinen oikeus päättää, vihkivätkö ne avioliittoon samaa sukupuolta olevia pareja. Mietinnön mukaan avioliittolain 16 §:stä seuraa, että vihkiminen on uskonnolliselle yhdyskunnalle oikeus, ei velvollisuus.

Avioliittolain 16 §:n 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä vihkimisestä säädetään 15 §:ssä, kirkollisen vihkimisen muut ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan.

Avioliittolain 17 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan kirkollisen vihkimisen saa toimittaa evankelis-luterilaisessa ja ortodoksisessa kirkossa pappi.

Kirkkolain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta säädetään tässä laissa. Pykälän 2 momentin mukaan kirkon hallinnosta säädetään tarkemmin kirkkojärjestyksessä, jossa annetaan määräyksiä myös kirkon toiminnasta. Kirkkojärjestyksen antaa kirkolliskokous.

Kirkkolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan jumalanpalveluksista, sakramenteista ja kirkollisista toimituksista määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa. Tuomiokapituli antaa tarvittaessa niistä täydentäviä ohjeita.

Kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan papille, joka toimii vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta tai laiminlyö niitä taikka käyttäytyy papille sopimattomalla tavalla, tuomiokapituli voi asian laadun mukaan antaa kirjallisen varoituksen.

Kirkkolain 20 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan kirkolliskokous käsittelee asioita, jotka koskevat kirkon oppia ja työtä sekä kirkon lainsäädäntöä, hallintoa ja taloutta.

Ratkaistava oikeuskysymys

Asiassa on kysymys siitä, onko valittaja toiminut kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta vihkiessään samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon Oulussa 5.8.2017 ja onko tuomiokapituli voinut antaa hänelle kirjallisen varoituksen mainitun toiminnan vuoksi.

Tuomiokapitulin varoituksen antamiselle esittämät perustelut

Tuomiokapituli on tuonut varoitusta koskevissa päätöksissään esille, että kirkon avioliittokäsitys on miehen ja naisen välinen. Valituksenalaisen päätöksen perustelujen mukaan pappislupauksessa pappi sitoutuu noudattamaan kirkon lakia ja järjestystä. Kirkolla on yksinoikeus ehdottaa kirkkolakia, sen muuttamista tai kumoamista. Ehdotuksen laista tekee kirkolliskokous. Sen tutkii ja vahvistaa tasavallan presidentti ja eduskunta. Kirkkolain mukaan kirkollisista toimituksista, kuten avioliittoon vihkimisestä, määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa. Kirkolliskokous hyväksyy kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan sekä pyytää tarvittaessa piispainkokoukselta lausuntoja. Piispainkokouksen yhtenä tehtävänä on myös antaa tarkempia määräyksiä, jos asia koskee muun muassa kirkollista toimitusta. Edelleen päätöksen perusteluissa on todettu, että piispainkokous on antanut selonteon avioliittolain muutoksen johdosta kirkolliskokouksen 5.11.2015 tekemän pyynnön perusteella. Selonteossaan piispainkokous on todennut, että pappi ei voi voimassa olevan kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan perusteella toimittaa avioliittoon vihkimistä.

Tuomiokapitulin päätöksissä on myös viitattu piispa Samuel Salmen 9.2.2017 päivättyyn Oulun hiippakunnan seurakunnille ja papistolle osoitettuun kirjeeseen. Kirjeessä Salmi on muun ohella todennut, että piispainkokouksen avioliittolain muutoksen johdosta elokuussa 2016 antaman selonteon mukaan pappi ei saa oikeutta vihkiä samaa sukupuolta olevaa paria kirkolliseen avioliittoon.

Oikeudellinen arviointi ja hallinto-oikeuden johtopäätökset

Hallinto-oikeus toteaa, että pappislupauksessa pappi sitoutuu noudattamaan kirkon lakia ja järjestystä. Papin oikeuksia ja velvollisuuksia avioliittoon vihkimisessä säätelevät avioliittolaki sekä kirkkolainsäädäntöön perustuvat säännökset, määräykset ja ohjeet. Kirkon vihkimistä koskevat määräykset sisältyvät kirkkojärjestykseen ja kirkkokäsikirjaan. Kirkkojärjestyksen mukaan kirkolliset toimitukset on suoritettava kirkkokäsikirjan mukaan ja niissä käytettävien kirjojen tulee olla tunnustuksen mukaisia. Avioliittoon vihkimisestä todetaan lisäksi erikseen, että kihlakumppanit vihittää kirkollisesti avioliittoon kirkkokäsikirjassa määrättyllä tavalla. Kirkkojärjestykseen sisältyvässä avioliittoon vihkimisen kaavassa vihittävinä ovat ”morsian ja sulhanen”. Avioliittoon vihkimisen kaavan sanamuodoltaan sidotuissa kysymyksissä kysytään ensiksi sulhaselta, ”tahdotko ottaa NN:n aviovaimoksesi” ja tämän jälkeen morsiamelta, ”tahdotko ottaa NN:n aviomieheksesi.

Hallinto-oikeus toteaa, että Suomen perustuslain 11 §:ssä turvattuun uskonnon ja omantunnon vapautteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa

uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp) edellä mainittua pykälää koskevien yksityiskohtaisten perustelujen mukaan uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen sisältyy myös kunkin uskonnollisen yhteisön mahdollisuus päättää omista uskonnollisista menoistaan. Mainittu autonomia on turvattu avioliittolain 16 §:ssä, jonka mukaan sen lisäksi, mitä vihkimisestä säädetään 15 §:ssä, kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot määrää se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan. Evankelis-luterilaisella kirkolla on siten oikeus valita vapaasti kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot. Kirkon on kuitenkin uskontoa harjoittaessaan noudatettava voimassaolevaa lainsäädäntöä.

Pappi on virkatehtäviä suorittaessaan velvollinen noudattamaan voimassa olevaa lakia, lain nojalla annettuja säännöksiä sekä työnantajansa antamia työnjohdollisia määräyksiä. Kirkkolakiin tai kirkkojärjestykseen ei ole lisätty säännöksiä vihittävien parien sukupuolesta sen jälkeen, kun avioliittolain 1 §:n 1 momenttiin 1.3.2017 voimaan tulleen muutoksen johdosta samaa sukupuolta olevien parien avioliitot tulivat mahdollisiksi. Myöskään kirkolliskokous ei ole määritellyt kirkollisen vihkimisen edellytyksiä mainitun muutoksen johdosta. Vaikka kirkon avioliittokäsitys tuomiokapitulin päätöksissä esille tuoman mukaisesti olisikin miehen ja naisen välinen, on tilanne edellä kerrotulla tavalla edelleen sääntelemätön. Ainoa viittaus vihittävän parin sukupuoleen sisältyy kirkkokäsikirjan avioliittokaavaan ja tuokin viittaus on ajalta ennen avioliittolain muuttamista. Piispainkokouksen selonteko, johon tuomiokapitulin päätöksissä on vedottu, perustuu selonteon mukaan kirkolliskokouksen ja piispainkokouksen aikaisempiin lausuntoihin niiden avioliittokäsityksestä ja on annettu 31.8.2016 eli ennen avioliittolain muutoksen voimaantuloa. Asian edellä todettuun epäselvään ja sääntelemättömään tilaan nähden hallinto-oikeus katsoo, ettei valittaja ole toiminut kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta vihkiessään samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon Oulussa 5.8.2017. Tämän vuoksi tuomiokapituli ei ole voinut antaa hänelle kirjallista varoitusta. Tuomiokapitulin päätökset ovat lainvastaisia ja ne on kumottava.

Oikeudenkäyntikulut

Hallintolainkäyttölain 74 §:n 1 momentin mukaan asianosainen on velvollinen korvaamaan toisen asianosaisen oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osaksi, jos erityisesti asiassa annettu ratkaisu huomioon ottaen on kohtuutonta, että tämä joutuu pitämään oikeudenkäyntikulunsa vahinkonaan. Mitä tässä pykälässä ja 75 §:ssä säädetään asianosaisesta, voidaan soveltaa myös päätöksen tehneeseen hallintoviranomaiseen. Saman py-

kälän 2 momentin mukaan harkittaessa julkisen asianosaisen korvausvelvollisuutta on otettava erityisesti huomioon, onko oikeudenkäynti aiheutunut viranomaisen virheestä.

Valituksenalaisen päätöksen tultua kumotuksi ja koska oikeudenkäynti on aiheutunut viranomaisen virheestä, Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin on korvattava valittajan oikeudenkäyntikulut. Asian laatu ja laajuus huomioon ottaen Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin korvattavaksi tulevaa edellä ratkaisuosasta ilmenevää oikeudenkäyntikulujen määrää on pidettävä kohtuullisena.

Hallinto-oikeuden soveltamat oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut
Kirkkolaki 4 luku 4 §

Käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli on valituslupahakemuksessaan ja valituksessaan vaatinut, että korkein hallinto-oikeus myöntää asiassa valitusluvan ja kumoaa hallinto-oikeuden päätöksen. Tuomiokapitulia ei tule velvoittaa korvaamaan Árpád Kovácsin oikeudenkäyntikuluja.

Vaatimusten tueksi on esitetty muun ohella seuraavaa:

Kirkolla ei ole ollut tarvetta päivittää 1.3.2017 jälkeen kirkkolakia tai kirkkojärjestystä, eikä kirkolliskokouksella ole ollut tarvetta päivittää kirkollisen vihkimisen edellytyksiä. Kirkollisen vihkimisen edellytykset ovat avioliittolain muutoksen jälkeen pysyneet samoina. Ne eivät ole epäselvät tai sääntelemättömät toisin kuin hallinto-oikeuden päätöksessä on todettu.

Valituksenalaiseen hallinto-oikeuden päätöksen liittyvä eriävä mielipide. Tuomiokapituli yhtyy tuohon eriävään mielipiteeseen ja siinä esitettyihin perusteluihin ja täydentää niitä lisäksi seuraavasti:

1. Kirkon avioliittokäsitys ja perustuslain 11 §:n mukainen uskonnonvapaus

Kirkon demokraattisessa päätöksentekojärjestelmässä korkeinta päätösvaltaa käyttää kirkolliskokous, jolle kirkkolain 20 luvun 7 §:n mukaan kuuluu kirkon oppia koskevien ratkaisujen tekeminen. Kirkon oppi perustuu kirkkolain 1 luvun 1 §:ssä ja kirkkojärjestyksen 1 luvun 1 §:ssä mainittuihin asiakirjoihin, joihin lukeutuvat muun muassa tunnustuskirjoihin kuuluvat Lutherin Katekismukset. Näiden pohjalta kirkollisko-

kous on sittemmin hyväksynyt päivitettyjä versioita kristinopista eli Katekismuksesta, joista viimeisin on hyväksytty vuonna 1999. Avioliitto on johdonmukaisesti määritelty miehen ja naisen väliseksi sekä uusimmassa että aikaisemmin hyväksytyissä kristinopeissa kuten myös tunnustuskirjoissa.

Tästä kirkon avioliittokäsityksestä nousevat kirkollista vihkimistä koskevat kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan määräykset, jotka kirkolliskokous on kolmen neljäsosan määränemmistöllä hyväksynyt. Näitä määräyksiä ei voida tulkita irrallaan niiden pohjana olevasta kirkon opista ja sen mukaisesta avioliittokäsityksestä. Kirkon avioliittokäsityksen laajentaminen tai muuttaminen edellyttää kirkon demokraattisen päätöksentekojärjestelmän mukaista kirkolliskokouksen nimenomaista päätöstä. Nykytilan vahvistamiseksi ei sen sijaan tarvita erillistä päätöstä.

Tietoisena 1.3.2017 voimaan tulevasta avioliittolain muutoksesta kirkolliskokous päätti 5.11.2015 pyytää piispainkokoukselta selonteon seurakuntia ja papistoa varten "avioliitto-käsityksestä, kaikkien ihmisten luovuttamattomasta ihmisarvosta ja papin velvollisuuksista". Vuonna 2016 valmistuneessa piispainkokouksen selonteossa avioliittolain muutoksen johdosta piispainkokous otti saman kannan kuin kirkolliskokouksen perustevaliokunta aiemmin mietinnössään 4/2010: kirkon avioliittokäsitys on jatkossakin miehen ja naisen välinen. Selonteossa todetaan, että avioliittolain muutos ei muuta kirkon vihkimiskäytäntöjä eikä avioliitto-opeutusta. Vihkimisestä määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa, jossa avioliiton solmimista koskevat kaavat heijastavat kirkon avioliittokäsitystä.

Piispainkokouksen tehtäviin kuuluu kirkkolain 21 luvun 2 §:n 5 kohdan b alakohdan mukaan tarkempien määräysten antaminen kirkollisista toimituksista. Piispainkokouksen selonteko on valmistunut avioliittolain muutoksen vahvistamisen jälkeen, mutta ennen sen voimaantuloa selkeästi ohjeeksi lain voimaantulon jälkeistä tilannetta silmällä pitäen. Hallinto-oikeus ei ole virheellisesti antanut selonteolle painoarvoa siitä syystä, että se on valmistunut ennen lain voimaantuloa.

Avioliittolain muutos mahdollisti sen, että henkilöt voivat solmia avioliiton sukupuolesta riippumatta. Muutoksella ei puututtu avioliittolain säännöksiin kirkollisesta vihkimisestä. Avioliittolain 16 §:n mukaan kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot määrää edelleen se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan. Avioliittolain muutokseen tähänneen kansalaisaloitteen (KAA 3/2013 vp) perusteluissa todetaan, että evankelis-luterilainen kirkko ja muut uskonnolliset yhdyskunnat saavat myös jatkossa päättää, miten ne suhtautuvat samaa sukupuolta

olevien avioliittoon. Myös asiaa valmistelleen eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 14/2014 vp) todetaan nimenomaisesti, että kaikilla uskonnollisilla yhdyskunnilla olisi jatkossakin oikeus päättää itsenäisesti, vihkivätkö ne avioliittoon samaa sukupuolta olevia pareja. Lakivaliokunnan näkemyksen mukaan muutos ei myöskään oikeudellisesti velvoita muuttamaan vihkimiskäytäntöjä.

Lakivaliokunnan vähemmistön vastalauseessa (jonka pohjalta lakimuutos hyväksyttiin) ilmaistaan vielä lakivaliokuntaa vahvemmin se, ettei uskonnollisten yhteisöjen asemaan ole tarkoitus säädettävällä lailla puuttua. Vähemmistön vastalauseessa on todettu seuraavaa: "Emme halua tällä lainsäädännöllä puuttua uskonnollisten yhdyskuntien sisällä käytävään keskusteluun siitä, keitä ne vihkivät avioliittoon. Edellytämme, että tällä lainmuutoksella ei mitenkään puututa tähän uskonnollisten yhdyskuntien oikeuteen määrätä vihkimisen ehdoista."

Valtiosääntöoikeuden professori Veli-Pekka Viljanen on kirkkohallitukselle 6.10.2016 antamassaan lausunnossa avioliittolain vaikutuksista kirkkoihin ja uskonnollisiin yhdyskuntiin todennut, että avioliittolakia muutettaessa muutoksen vaikutukset kirkkoon ovat olleet nimenomaisesti esillä ja arvioitavina. Tarkoituksena ei ole ollut puuttua avioliittolain säännöksiin kirkollisesta vihkimisestä. Kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot määrää edelleen se uskonnollinen yhdyskunta, jossa vihkiminen toimitetaan. Vihkimisen lisäedellytyksenä kirkko voi edelleen pitää sitä, että vihittävät ovat eri sukupuolta. Viljanen pitää lausunnossaan uskonnonvapauden näkökulmasta ongelmallisena sitä, jos julkisen vallan toimesta uskonnolliset yhdyskunnat velvoitettaisiin hoitamaan tehtäviä, jotka olisivat ristiriidassa uskonnon oppien kanssa.

Professori Mikael Hidénin (asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle 5.6.2014) mukaan uskontokunnan sisäiseen autonomiaan piiriin kuuluu, minkälaisin uskontokunnan oppiin liittyvin käsityksin ja menettelyin se vihkii avioliittoon. Hidénin mukaan tavallisella lailla ei tätä oikeutta voida evätä eikä merkittävästi rajoittaa. Myös kirkko-oikeuden dosentti Pekka Leino on (Kotimaa24.fi / 6.11.2017) julkaisemassaan blogissa kirjoittanut, että "kirkkolaki nimenomaisesti turvaa kirkolle uskonnonvapauden yhteiskunnassa saada toimia sen oman uskontunnustuksensa mukaan. Tämä ei merkitse automaattista kirkkolain päivittämisvelvoitetta jokaista yhteiskunnallisen lain muuttamista vastaavasti."

Perustuslain 11 § ja 76 § turvaavat kirkolle oikeuden itse päättää oppiensa liittyvistä asioista. Uskonnon tunnustamisen ja harjoittamisen vapautteen sisältyy kunkin uskonnollisen yhteisön mahdollisuus päättää omista uskonnollisista menoistaan (HE 309/1993 vp). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on nimenomaisesti todennut, että kirkollinen vihkiminen on osa uskonnon harjoittamisen oikeutta (PeVL 8/2008 vp).

Avioliitolain kirkollista vihkimistä koskevat säännökset eivät määritä sitä, millä tavalla kirkon sisäisesti voidaan päättää avioliiton solmimisen edellytyksistä. Tämän voidaan katsoa kuuluvan kirkon sisäiseen autonomiaan.

Avioliittolain muutoksen voimaantulon jälkeen kirkolliskokouksen perustevaliokunta on mietinnössään 1/2018 käsitellyt edustaja-aloitetta kirkon avioliittokäsityksen laajentamisesta myös samaa sukupuolta olevia pareja koskevaksi. Valiokunta tuli mietinnössään siihen tulokseen, ettei aloite anna riittäviä perusteluja kirkon avioliittokäsityksen laajentamiselle tai muuttamiselle. Kirkolliskokous hyväksyi valiokunnan mietinnön avioliittolain voimaan tulon jälkeen toukokuussa 2018.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on käsitellyt avioliittolain muutosta tarpeelliseksi katsomallaan tavalla ja tullut siihen tulokseen, että sen avioliittokäsitys ei muutu. Kirkko ei ole siis katsonut olevan tarpeellista päivittää vihkimistä koskevia ohjeitaan avioliittolain muutoksen myötä. Kirkon oppi avioliittoasiassa on vakiintuneesti olemassa, ja se on riittävästi dokumentoitu kirkkokäsikirjassa, joten se ei ole epäselvä.

Hallinto-oikeuden päätöksestä voi syntyä ongelmallinen mielikuva, että kirkon uskonnonvapautensa puitteissa ylläpitämät vakiintuneet teologiset ja opilliset käsitykset ovat maallisen tuomioistuimen vaikutettavissa. Perustuslain 11 §:n voidaan katsoa turvaavan uskonnonvapauden myös siten, ettei uskonnollisia yhdyskuntia voida velvoittaa viemään muutoksia sisäisiin säännöksiinsä, jotta se voi säilyttää vallitsevan opillisen asiantilan. Kirkon autonomia liittyy keskeisesti myös kirkkolain hierarkiaan. Kirkkolaki ja kirkkojärjestys rakentuvat kirkon tunnustuksen (kirkkolain 1 luvun 1 §) varaan. Kirkkokäsikirjan tulee perustua kirkon tunnustukseen. Piispainkokous on todennut, mikä on kirkon tunnustukseen perustuva oppi avioliitosta.

Sovellettuna muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kyseinen hallinto-oikeuden päätöksen perustelu merkitsisi sitä, että kaikkien kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien olisi tullut päivittää säännöksensä avioliittolain muutoksen voimaantulon jälkeen.

Lainsäätäjän selvä, lain esitöistä ilmenevä tahto on ollut, että uskonnollisten yhdyskuntien sisäiseen autonomiaan määritellä vihkimiskäytäntönsä opillisiin käsityksiinsä perustuvalla tavalla ei puututa. Tätä käsitystä tukevat myös valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden Viljasen ja Hidénin lausunnot asiasta sekä se, ettei eduskunnan lakivaliokunnan mietinnöstä avioliittolain muuttamiseksi pyydetty perustuslakivaliokunnan lausuntoa. Syytä lausunnon pyytämislle olisi ollut, jos olisi katsottu lailla olevan seurauksia perustuslain turvaamaan uskonnonvapauden

suojaa nauttivaan kirkkoon ja uskonnollisiin yhdyskuntiin. Lakivaliokunta lienee katsonut, ettei asiassa ole mitään epäselvää.

2. Vihkimisen ohjeistus kirkossa ja pappislupaus

Kirkkolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan kirkollisista toimituksista määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa. Ne yhdessä muodostavat kirkollista vihkimistä koskevan säännösten. Tätä säännöstöä tulee tarkastella kokonaisuutena. Kirkkojärjestyksen 2 luvun 18 §:n mukaan kirkollisen vihkimisen toimittaa pappi kirkkokäsikirjassa määrättyllä tavalla.

Avioliittoon vihkimistä koskevan toimituksen kaavassa kihlakumppanit määritellään morsiameksi ja sulhaseksi. Sekä kirkkojärjestys että kirkkokäsikirja ovat kirkolliskokouksen määränemmistöllä hyväksymiä.

Kirkkohallituksen teettämässä oikeudellisessa selvityksessä (Kirkkohallituksen kirje 4/2016 kirkolliskokoukselle) korostetaan kirkkokäsikirjan sitovuutta kirkollisten toimitusten osalta. Kirkkokäsikirjan asemaa on käsitelty myös kirkkolain uudistamiskomitea, joka valmisteli 1980-luvulla kirkkolain jakamisen eriasteisiin säädöksiin. Komitean mietinnössä (1. kirja 1988, s. 23) todetaan: "Jumalanpalvelukset ja kirkolliset toimitukset ovat kirkon sisäisiä asioita, joista ei ole tarpeen säätää laissa." Uudistuksen lopulliseen muotoonsa kirkolliskokouksessa valmistellut kirkkolain uudistamisvaliokunta korosti myös tätä periaatetta. Valiokunnan mietinnön perusteluissa todetaan: "Lisäksi valiokunta on kirkkokäsikirjaan viitaten lyhentänyt sellaisia kirkkojärjestysehdotuksissa olleita määräyksiä, jotka koskevat jumalanpalvelusta tai kirkollista toimitusta. Kirkkokäsikirja on näissä asioissa perinteellisellä tavalla sitova ohje." (Kirkkolain uudistamisvaliokunnan mietintö nro 1/1991, 1. kirja, s. 2).

Kirkkolain 21 luvun 2 §:n mukaan piispainkokouksen tehtävänä on muun muassa antaa kirkollisista toimituksista tarkempia määräyksiä. Piispainkokous on avioliittolain muutoksen vahvistamisen jälkeen, ennen sen voimaan tuloa, 31.8.2016 hyväksytyssä selonteossa esittänyt johtopäätöksenä, että papin kuuluu toimittaa vihkiminen kirkon antamien määräysten mukaisesti. Selonteon mukaan evankelis-luterilaisessa kirkossa avioliittoon vihkimisestä määrätään kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa. Kirkkokäsikirjan avioliittoon vihkimisen kaavassa kihlakumppanit määritellään morsiameksi ja sulhaseksi. Avioliittolain muutoksesta johtuen myös piispa Salmi on 9.2.2017 sähköpostitse lähettänyt Oulun hiippakunnan seurakunnille ja papistolle kirjeen, jossa todetaan muun muassa, että "avioliittolain muutoksen myötä pappi ei saa oikeutta vihkiä samaa sukupuolta olevaa paria kirkolliseen avioliittoon".

Kirkkohallitus on julkaissut ja päivittänyt 2.2.2017 Virastonhoidon ohjeet / Avioliitto-ohjeesta avioliiton solmiminen -osion. Ohjeissa todetaan selkeästi, että kirkon vihkimiskäytännöt eivät ole muuttuneet avioliittolain muutoksen myötä.

Pappisvihkimyksen yhteydessä annettavassa pappislupauksessa pappi sitoutuu pysymään kirkon tunnustuksessa ja noudattamaan kirkon lakia ja järjestystä. Kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiokapituli voi antaa kirjallisen varoituksen papille, joka toimii vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta.

3. Yhteenveto

Kirkolla on perustuslain suojaamaan uskonnonvapauden perustuva autonomia määrätä omasta opillisesta sisällöstään. Tähän oikeuteen kuuluu myös siitä päättäminen, missä menettelyssä tuo opillinen sisältö ilmaistaan. Siten sen edellyttäminen, että säilyttääkseen vallitsevan opillisen asiantilan kirkon tulisi yhteiskunnan lainsäädännön muuttuessa automaattisesti päivittää sisäiset säädöksensä, kuten kirkkojärjestys ja kirkkokäsikirja, voidaan nähdä puuttumisena kirkon perustuslain nojalla nauttimaan uskonnonvapauden. Avioliittolain mukaisesti kirkolla on oikeus päättää kirkollisen vihkimisen ehdot ja muodot.

Kirkon avioliittokäsitys on ennen avioliittolain muutosta ja muutoksen voimaantulon jälkeen sama, eli avioliitto on miehen ja naisen välinen. Piispainkokous on antanut kirkkolain nojalla asiaa koskevan ohjeistuksen, kuten myös piispa Salmi. Asia ei ole ollut hallinto-oikeuden päätöksessä mainitulla tavalla epäselvä tai sääntelemätön.

Pastori Kovács on ollut tietoinen kirkon avioliittokäsityksestä ja siitä, ettei papin tule vihkiä samaa sukupuolta olevaa paria kirkolliseen avioliittoon. Tuomiokapitulilla on siten ollut oikeus katsoa pastori Kovácsin toimineen kirkkolain 5 luvun 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta vihkiessään samaa sukupuolta olevan parin.

Árpád Kovács on antanut selityksen, jossa hän on vaatinut hallinto-oikeuden päätöksen pysyttämistä. Lisäksi hän on vaatinut, että Oulun hiipakunnan tuomiokapituli velvoitetaan korvaamaan hänen oikeudenkäyntikulunsa korkeimmassa hallinto-oikeudessa 2 852 eurolla.

Kovács on uudistanut kaiken hallinto-oikeudessa esittämänsä ja lisäksi esittänyt muun ohella seuraavaa:

Valituksessaan tuomiokapituli viittaa kauttaaltaan alemman tasoiisiin säädöksiin, mutta ohittaa kirkolliskokouksen näkemyksen, eli sen riidattoman lähtökohdan, että kirkolliskokous ei ole kieltänyt samaa sukupuolta olevien parien vihkimistä. Koska kirkolliskokous ei ole asettanut vihkimiseen uusia rajoituksia, tuomiokapitulilla ei myöskään ole oikeutta tulkita asiaa rajoittavasti eikä määrätä vihkiöille rangaistuksia. Siten Kóvacsin ei voida katsoa toimineen vastoin pappisviran velvollisuuksia tai pappislupausta.

Valituksessaan tuomiokapituli ei ota kantaa siihen, että kirkolliskokous ei ole ennen avioliittolain muutoksen voimaantuloa eikä sen jälkeen tehnyt mitään uusia rajoituksia kirkolliseen vihkimiseen. Kirkkolaki ei rajoita vihkimisiä koskemaan vain eri sukupuolta olevia pareja. Valituksessa mainitaan sen sijaan tulkinnan pohjaksi alempia säädöksiä kuten kirkkojärjestys, kirkkokäsikirja, piispainkokouksen kannanotot tai kirkkolain uudistuskomitean mietintö vuodelta 1988. Näillä alemmilla normeilla ei voida rajoittaa tai säätää ylempien normien vastaisesti. Tuomiokapitulilla voi olla oma näkemyksensä vihkimisistä. Tuomiokapituleilla ei kuitenkaan ole oikeutta määrittää kirkon oppia, kuten ei maallisella tuomioistuimellakaan.

Tuomiokapitulin valituksessa todetaan, että vihkimisestä määrätään kirkkojärjestyksen lisäksi kirkkokäsikirjassa, jossa avioliittoon vihkimisen kaavassa kihlakumppanit määritetään morsiameksi ja sulhaseksi. Kirkkokäsikirjaan konkreettisesti perehtymällä on selkeästi havaittavissa, että kyseessä ei ole juridinen ohjekirja, vaan käytännön ohjekirja. Kirkkokäsikirjassa ohjeistetaan esimerkiksi myös, että lapsen kasteen yhteydessä läsnä ovat lapsen vanhempina isä ja äiti. Tosiasiassa joskus lapsen kasteessa on läsnä vain yksi vanhempi, joskus ei yhtään vanhempaa ja joskus kaksi äitiä tai kaksi isää. Vastaavassa tapauksessa, jossa toimitus ei ole mennyt kirkkokäsikirjan nimenomaisten sanamuotojen mukaisesti, pappien ei ole katsottu rikkoneen pappislupaustaan sillä perusteella, että papit olisivat tehneet kirkollisen toimituksen kirkkojärjestyksen sanamuodon ja siten kirkon opin vastaisesti. Siksi kirkkokäsikirjassa on kyse vain ohjeistuksesta, ei normista, jolla voitaisiin perustella kirkon oppia tai papille annettua varoitusta.

Oikeudellisen tilanteen epäselvyydestä kertoo sekin, että jopa kirkon piispat ovat asiasta eri mieltä. Muun muassa entinen arkkipiispa Kari Mäkinen on katsonut, että kirkossa saa ja tulee vihkiä samaa sukupuolta olevia pareja. Epäselvästä tilanteesta kertoo konkreettisesti parhaiten se, että lukuisia samaa sukupuolta olevia pareja on jo vihitty ja vihitaan edelleen, mutta vain muutama näistä vihkimisistä on tuomiokapitulin käsittelyssä. Maallisten tuomioistuinten ratkaisuksista riippumatta on arvioitavissa, että vihkimiset eivät tule loppumaan, vaan entistä suurempi osa papeista vihkiä kaikkia pareja.

Vallitsevassa epäselvässä tilanteessa piispan, seurakunnan tai tuomiokapitulin tulkinta on yksi näkökulma, mutta toinen näkökulma on se, miten kukin virkamies eli vihkivä pappi asian tulkitsee. Yksittäisen papin kieltäytyminen vihkimästä samaa sukupuolta olevaa paria voisi johtaa jopa rikostutkintaan syrjintänä. Ristiriitaisessa tilanteessa, jossa kukin yksittäinen pappi joutuu tasapainoilemaan eri lakien ja asetusten asettamien velvollisuuksien välillä, rangaistuksen määrääminen on kohtuutonta.

Professori Eila Helander on tehnyt kirkolliskokoukselle laajan selvityksen (kirkon vihkioikeutta käsittelevä selonteko). Helander piti kirkollisen vihkioikeuden poistamista yhtenä mahdollisena vaihtoehtona, jos vihkioikeus halutaan rajata kirkossa avioliittolaista poikkeavalla tavalla. Helander esitti, että tämänkin vuoksi asia tulisi ratkaista siten, että riippumatta kirkon virallisesta linjasta kukin pappi saa päättää itsenäisesti, vihkiikö vai ei. Tuomiokapituli ei ole esittänyt näkemystään Helanderin selonteosta, vaikka sitä on virallisesti pyydetty ja kysymyksessä on laajin selvitys, joka on tehty nimenomaan tämän kysymyksenasettelun ratkaisemiseksi.

Ratkaisussa tulee ottaa huomioon myös työ- ja virkamiesoikeudellinen näkökulma. Epäselvässä tilanteessa asia on ratkaistava työntekijän eduksi. Kun palvelussuhteen oikeuksien ja velvollisuuksien välillä on ristiriitaa, keskeisintä tulkinnassa on yksittäisen työntekijän oikeusturva ja se, että voimassa olevia sääntöjä sovelletaan työntekijälle myönteisesti. Kyseisessä tapauksessa tulee myös arvioida, onko Kovácsin sama seuraamus kaikki olosuhteet huomioon ottaen oikein mitoitettu suhteessa tekoon.

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli on antanut vastaselityksen, jossa on lausuttu muun ohella seuraavaa:

Professori Eila Helanderin kirkolliskokoukselle tekemässä selvityksessä todetaan jo johdannossa, että avioliittolain muutos ei vaikuta Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa toimitettaviin vihkimisiin, jollei kirkolliskokous tee asiaan liittyviä päätöksiä. Lisäksi Helander toteaa selvityksessään, että lainsäädännöllisesti voidaan pitää riittävänä, vaikkakaan ei täysin tyydyttävänä, että kirkon kanta koskien kirkollisesti avioliittoon vihittävien sukupuolta on lähinnä kirkkokäsikirjan varassa.

Tuomiokapitulin vastaselitys liitteineen on lähetetty tiedoksi *Árpád Kovácsille*.

Árpád Kovács on toimittanut lisäkirjelmän, joka on lähetetty tiedoksi tuomiokapitulille.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu

1. Korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan ja tutkii asian. Hallinto-oikeuden päätös kumotaan. Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin päätös kirjallisen varoituksen antamisesta Árpád Kovácsille jää siten voimaan.
2. Árpád Kovácsin vaatimus oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta korkeimmassa hallinto-oikeudessa hylätään.

Perustelut

1.1 Esteellisyys

Tuomiokapitulin jäsenten esteellisyyttä koskevilta osin hallinto-oikeuden päätöksen muuttamiseen ei ole perusteita.

1.2 Pääasia

Pastori Árpád Kovács vihki samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon 5.8.2017. Asiassa on kysymys siitä, onko tuomiokapituli voinut tämän vuoksi antaa Kovácsille kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallisen varoituksen. Kirkkolain mainitun säännöksen mukaan kirjallisen varoituksen antamisen edellytyksenä on muun ohella se, että pappi on toiminut vastoin pappisviran velvollisuuksia ja pappislupausta. Asiassa on siten ratkaistavana, onko tuomiokapituli voinut pitää avioliittolain sallimaa samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon vihkimistä tällaisena laissa tarkoitettuna pappisviran velvollisuuksien ja pappislupauksen vastaisena toimintana.

Arvioinnissa on otettava huomioon, että kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua varoituksessa on kysymys pappisviran hoitamista koskevasta hallinnollisesta seuraamuksesta, joka poikkeaa tarkoitustaan ja seurauksiltaan kirkkolain 6 luvun 26 §:ssä ja 50 §:ssä tarkoitettua virkamiesoikeudellisesta varoituksesta. Kirkkolain 24 luvun 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tuomiokapitulin tällaisesta 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettua päätöksestä saa tehdä oikaisuvaatimuksen ja kirkkolain 24 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan kirkollisvalituksen hallinto-oikeudelle.

Tuomiokapitulin toimivalta antaa kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettu varoitus kohdistuu kaikkiin pappisvihkimyksen saaneisiin, pappisvirassa oleviin pappeihin. Tuomiokapitulin tällainen valvontaoikeus ja toimivalta heijastavat säännöksen esitöiden (HE 41/2012 vp s. 19) perusteella kirkon episkopaalista rakennetta, jonka mukaan hiippakunnan papisto on piispan ja tuomiokapitulin erityisen ohjaus- ja valvontavallan alaista.

Avioliittolakia muutettiin 1.3.2017 voimaan tulleella kansalaisaloitteen pohjalta säädetyllä lailla siten, että avioliittoon voidaan vihkiä myös samaa sukupuolta olevat henkilöt. Lain esitöissä (KAA 3/2013 vp ja LaVM 14/2014 vp) on kuitenkin korostettu, että lailla ei ole tarkoitus puuttua uskonnollisten yhdyskuntien avioliittolain 16 §:ssä säädettyyn oikeuteen määrätä kirkollisen vihkimisen ehdoista ja muodosta. Tämä oikeus palautuu viime kädessä perustuslain 11 §:ssä turvattuun uskonnolliseen yhdistymisvapauteen, johon sisältyy myös uskonnollisen yhdyskunnan tietynasteinen sisäinen autonomia (ks. PeVL 4/2020 vp ja siinä viitatut perustuslakivaliokunnan aiemmat lausunnot). Kaikilla uskonnollisilla yhdyskunnilla on siten itsenäinen oikeus päättää, vihkivätkö ne avioliittoon samaa sukupuolta olevia pareja. Tämän vuoksi tuomioistuimessa voidaan tässä varoituksen antamista koskevassa asiassa tutkia ainoastaan sitä, onko tuomiokapituli voinut hiippakunnan papistoa ohjatessaan ja valvoessaan katsoa, että pappisvirassa olevan papin toiminta on ollut kirkon omissa toimivaltaisissa toimielimissä kirkkolain nojalla määritellyn avioliittokäsityksen ja sen perusteella annetun ohjeistuksen vastaista.

Kirkkolaisissa säädetään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksesta ja kirkollisista toimituksista sekä siitä, missä ja miten näistä täsmällisemmin määrätään. Kirkkolain 1 luvun 1 §:n mukaan kirkon tunnustus ilmaistaan lähemmin kirkkojärjestyksessä. Jumalanpalveluksista, sakramenteista ja kirkollisista toimituksista määrätään kirkkolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan kirkkojärjestyksessä ja kirkkokäsikirjassa.

Kirkkolain 20 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan kirkolliskokous käsittelee muun muassa kirkon oppia koskevia asioita. Saman pykälän 2 momentin nojalla kirkolliskokouksen tehtävänä on muun ohella hyväksyä kirkkokäsikirja ja kirkkojärjestys sekä käsitellä kysymyksiä, jotka edellyttävät kirkon uskoa ja oppia koskevia tai niihin pohjautuvia periaatteellisia kannanottoja. Kirkolliskokouksen hyväksymät kirkkojärjestys ja kirkkokäsikirja muodostavatkin käytännössä yhdessä kirkollista vihkimistä koskevan säännösten.

Piispainkokouksen tehtävänä on kirkkolain 21 luvun 2 §:n 5 kohdan b alakohdan mukaan antaa kirkkojärjestyksen täytäntöönpanosta tarkempia määräyksiä, jos asia koskee jumalanpalvelusta tai kirkollista toimintaa. Myös tuomiokapituli voi kirkkolain 4 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella antaa tarvittaessa kirkkojärjestyksestä ja kirkkokäsikirjasta täydentäviä ohjeita jumalanpalveluksista, sakramenteista ja kirkollisista toimituksista.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon avioliittokäsitys on ennen avioliittolain 1.3.2017 voimaan tullutta muutosta perustunut siihen, että avioliitto on miehen ja naisen välinen. Kirkkokäsikirjan avioliittoon vihkimistä koskevaa kaavaa, jonka sanamuoto viittaa vain miehen ja naisen väliseen avioliittoon, ei ole avioliittolain muuttamisen jälkeen muutettu. Samaa sukupuolta olevien pariin vihkimistä on saadun selvityksen mukaan käsitelty eri yhteyksissä kirkolliskokouksessa, jossa kirkon avioliittokäsitystä tai pappien vihkimisoikeutta ei kuitenkaan ole päädytty laajentamaan eräistä laajentamisen puolesta esitetystä aloitteista ja näkemyksistä huolimatta. Piispainkokous on lisäksi kirkkolaisissa säädetyn toimivaltansa nojalla ennen avioliittolain muutoksen voimaan tuloa 31.8.2016 antanut selonteon avioliittolain muutoksen johdosta.

Piispainkokous on edellä mainitussa selonteossa todennut, että voimaan astuva avioliittolain muutos ei vaikuta papin oikeuteen vihkiä kirkolliseen avioliittoon. Samassa selonteossa viitataan siihen, että papin vihkiessä kirkolliseen avioliittoon hänen velvollisuutenaan on toimittaa vihkiminen kirkkojärjestyksen ja kirkkokäsikirjan määräysten mukaan.

Kirkolliskokous on täysistunnossaan 18.5.2018 päättänyt, että edustajaloite 1/2017 kirkon avioliittokäsityksen laajentamiseksi jätetään raukaamaan. Samalla kirkolliskokous on päättänyt pyytää piispainkokousta edistämään kunnioittavaa keskustelua ja edelleen selvittämään vaihtoehtoja avioliittokäsityksestä vallitsevan erimielisyyden ratkaisemiseksi. Asiaa on valmisteltu piispojen yhteisissä neuvotteluissa, ja kirkolliskokouksessa elokuussa 2020 on käyty asiasta keskustelu piispainkokouksen 6.8.2020 päivätyn vastauksen perusteella.

Saadun selvityksen perusteella korkein hallinto-oikeus toteaa oikeudellisen arvionaan, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon avioliittokäsitystä ja vihkimistä koskevaa säännöstöä, joiden perusteella avioliitto on miehen ja naisen välinen, ei ole 1.3.2017 voimaan tulleen avioliittolain muutoksen vuoksi muutettu.

Kirkkojärjestyksen 2 luvun 18 §:n perusteella pappi vihki kihlakumppanit kirkollisesti avioliittoon kirkkokäsikirjassa määrättyllä tavalla. Kun Árpád Kovács on 5.8.2017 vihkinyt samaa sukupuolta olevan parin avioliittoon, tuomiokapitulin ei edellä esitettyyn nähden voida katsoa toimineen lainvastaisesti antaessaan Kovácsille tämän vuoksi kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitetun varoituksen. Asiaa ei ole perustulaisissa turvattu kirkon sisäinen autonomia huomioon ottaen perustetta tässä pappisviran hoitamisesta koskevassa yhteydessä arvioida suhteellisuusperiaatteen valossa toisin.

Tähän nähden hallinto-oikeuden päätös on kumottava sekä pääasian osalta että siltä osin kuin tuomiokapituli on velvoitettu korvaamaan Kovácsin oikeudenkäyntikulut hallinto-oikeudessa.

2. Oikeudenkäyntikulut

Asian näin päättyessä ja kun otetaan huomioon hallintolainkäyttölain 74 §, Kovácsille ei ole määrättävä maksettavaksi korvausta oikeudenkäyntikuluista korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Tätä kaikki asianomaiset noudattakoot.

Korkein hallinto-oikeus:

Eija Siitari
oikeusneuvos

Outi Suviranta
oikeusneuvos

Janne Aer
oikeusneuvos

Petri Helander (t)
oikeusneuvos

Toomas Kotkas
oikeusneuvos

Anne Rautiainen
Asian esittelijä, oikeussihteeri

Asiaa ratkaistaessa on toimitettu äänestys. Äänestyslausunto ilmenee päätöksen liitteestä.

Äänestyslausunto

Eri mieltä olleen oikeusneuvos Janne Aerin äänestyslausunto:

”Esteellisyyskysymyksen osalta olen samaa mieltä kuin korkeimman hallinto-oikeuden enemmistö. Tuomiokapitulin päätöksen lainmukaisuuden osalta lausun seuraavasti:

Árpád Kovács on toimittanut Oulussa 5.8.2017 samaa sukupuolta olevan parin vihkimisen, minkä vuoksi Oulun hiippakunnan tuomiokapituli on antanut Kovácsille kirjallisen varoituksen kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentin perusteella.

Taustalla on avioliittolain muutoksen myötä syntynyt tilanne, jossa avioliittolaki ja evankelis-luterilaisen kirkon säännökset avioliiton solmimisesta perustuvat erilaiselle avioliittokäsitykselle. Avioliittolakia muutettiin 1.3.2017 lukien siten, että avioliittoon voidaan vihkiä myös samaa sukupuolta olevat henkilöt. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon avioliittokäsitys on perustunut siihen, että avioliitto on miehen ja naisen välinen. Kirkon avioliittokäsitystä ja vihkimistä koskevaa säännöstöä ei ole muutettu 1.3.2017 voimaan tulleen avioliittolain muutoksen vuoksi. Tähän nähden tuomiokapituli on voinut ottaa harkittavakseen, onko Kovács toiminut vastoin pappisviran velvollisuuksia hänen toimitettuaan samaa sukupuolta olevan parin vihkimisen.

Kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentin perusteella annettava kirjallinen varoitus liittyy tuomiokapitulin harjoittamaan evankelis-luterilaisen kirkon pappien valvontaan, joka koskee toimintaa pappisvirassa. Pappisviran velvollisuudet muodostavat osan evankelis-luterilaisen kirkon käsitystä pappisvirasta, jolla tarkoitetaan kirkkolain 5 luvun 1 a §:n mukaan luterilaisten tunnustuskirjojen mukaista evankeliumin julistamiseksi ja sakramenttien jakamiseksi asetettua kirkon virkaa, johon kutsutaan ja johon vihitään pappisvihkimyksessä.

Pappisviran valvontaan liittyvä varoitus eroaa kirkkolain 6 luvun 26 §:n 3 momentissa tarkoitettusta virkamiesoikeudellisesta kirjallisesta varoituksesta, jonka työnantaja antaa virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksien rikkomisesta papin virassa olevalle henkilölle. Pappisvirkaan liittyvään varoitukseen voidaan hakea muutosta, mutta ei työnantajan papin viran haltijalle antamaan varoitukseen. Kirkkolain kannalta kirjallisen varoituksen antaminen pappisviran velvollisuuksien vastaisen toiminnan vuoksi merkitsee siten pitemmälle menevää puuttumista papin asemaan kuin virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksien rikkominen.

Kirkkolain 5 luvun 3 §:n 3 momentissa tarkoitettu kirjallinen varoitus liittyy papin kirkollisen aseman ja tehtävän ydinalueeseen. Tämän vuoksi papin oikeusturva edellyttää, että kirjallista varoitusta ei tule

määrätä pappisviran velvollisuuksien rikkomisesta ilman painavia perusteita. Kyse on hallintoasian ratkaistusta, jota koskevat hallintolain 6 §:ssä säädetyt hallinnon oikeusperiaatteet. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti kirjallisen varoituksen tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden. Papin oikeusturva edellyttää, että tuomiokapitulin päätöksenteon tuomioistuinvalvonta koskee myös tätä harkintavallan käyttöä. Näin ollen asiassa on harkittava, onko Kovácsin toiminta ollut niin merkittävällä tavalla vastoin pappisviran velvollisuuksia, että hänelle on tästä toiminnastaan voitu määrätä kirjallinen varoitus.

Kun arvioidaan sitä, onko Kovácsille voitu määrätä kirjallinen varoitus, tulee ottaa huomioon näkökohtia, jotka puhuvat varoituksen määräämisen puolesta ja sitä vastaan. Kirjallisen varoituksen antamista puoltaa ensisijaisesti se, että Kovács on toiminut asiassa harkitusti kirkon ohjeistuksen vastaisesti. Toisaalta vaikka kirkon avioliittokäsitystä ja ohjeistusta ei ole virallisesti muutettu, kysymys samaa sukupuolta olevien henkilöiden vihkimisestä on herättänyt keskustelua kirkon piirissä. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden vihkimisen suhteesta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oppiin on eri suuntaisia käsityksiä. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden kirkollisen vihkiminen on kuitenkin hyväksytty muissa pohjoismaissa.

Totean, että edellä mainituilla eri maiden evankelis-luterilaisilla kirkoilla ei ole yhteistä ja yksimielistä käsitystä siitä, voiko kirkon pappi vihkiä avioliittoon samaa sukupuolta olevat henkilöt. Tähän nähden samaa sukupuolta olevien henkilöiden vihkimistä ei voida pitää evankelis-luterilaisen virkakäsityksen vastaisena.

Avioliittoon vihkimisen oikeusvaikutukset perustuvat avioliittolakiin, eikä avioliittoon vihkiminen ole kirkollinen sakramentti. Avioliittolain mukainen toimivalta vihkimisen toimittamiseen on yksittäisellä kirkon papilla, ja Kovács on oman harkintansa perusteella toimittanut kyseisen vihkimisen.

Asiassa ei ole kysymys pappisviran ydinalueella tapahtuneesta velvollisuuksien rikkomisesta. Tämän vuoksi ei ole perusteita katsoa, että pelkästään kirkon ohjeistuksen rikkominen yksittäisessä tapauksessa olisi riittävä syy kirjallisen varoituksen antamiseen. Samaa sukupuolta olevien henkilöiden kirkollisen vihkimisen kiistanalaisuus huomioon ottaen pappisviran valvonnan tavoitteiden kannalta kirjallisella varoituksella puututaan Kovácsin asemaan pappina enemmän kuin yksittäinen teko antaisi aiheita. Kirjallinen varoitus ei ole oikeassa suhteessa teon merkitykseen papin viran velvollisuuksien noudattamisen valvonnassa. Tuomiokapitulilla ei ole ollut riittäviä perusteita kirjallisen varoituksen anta-

miseen Kovácsille. Tuomiokapitulin päätös on siten lainvastaisena kumottava. Asiassa ei ole syytä muuttaa hallinto-oikeuden päätöksen lopputulosta.

Oikeudenkäyntikulujen osalta olen asian lopputulos huomioon ottaen samaa mieltä kuin korkeimman hallinto-oikeuden enemmistö.”

Vakuudeksi:

Oikeussihteeri Anne Rautiainen

Jakelu

Päätös

Jäljennös

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli, maksutta

Árpád Kovács

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus